

דעת שלמה

ע"ש ולע"ג רבי שלמה חי זצ"ל

בן לאויוה ע"ה

טל: 0548435991 | daatshlomo.mguedj@gmail.com

שבת קדש

ר"ת	יציאה	כניסה	נרות
5:59	5:25	4:05	ירושלים
5:59	5:26	4:23	תל אביב

כבוד המלכות

מכאן פסק המגן אברהם או"ח (רכדו) שאפילו סומא חייב לברך ברכת המלך. וזה דבר תמוה הרי יש הרבה ברכות שנתקנו על ראייה (כגון קשת, ברק וכו') וברור שסומא פטור בהם, מדוע הסומא חייב בברכת המלך? וזאת בעצם תמיהת הצדוקי.

מצאנו במסכת ברכות (ג:) תיאור סדר יומו של דוד המלך, הוא היה קם בחצות, והיה עוסק בתורה עד עמוד השחר, כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו ואמרו לו צרכי עמך מרובים. אמר להם צאו והתפרנסו זה מזה! אמרו לו אין הקומץ משביע את האריה ואין הבור מתמלא מחוליייתו! אמר להם לכו ופשטו ידיכם בגדוד. זה תמוה, בכל יום ויום דוד היה קם בחצות, אבל מה שחכמי ישראל נכנסו אצלו מיד בעמוד השחר, וכי זה היה טקס על בסיס יומי? כל יום היה חוסר בפרנסה? האם בכל יום הם היו יוצאים למלחמה?

יתרה מזו למדנו במסכת ברכות (ה:): דאבא בנימין היה אומר שהיה מצטער כל ימיו על תפילתו סמוך למיטתו. רשי מפרש שהיה נוהר שלא לעשות שום מלאכה לפני ק"ש ותפילה, לכן למה חכמי ישראל נכנסו מיד בעמוד השחר לפני התפילה? נכון שמדובר בצורכי ציבור אבל אין ענין של פיקוח נפש, אם כן יש לאסור עיסוק זה לפני התפילה. לכן מדוע חכמים לא המתינו עד גמר התפילה?

נתחיל לבאר את כל הקושיות אך נתחיל ביסוד הדברים בעזרת השם יתברך, כבר כתב הרמ"א (א,א) שויתי השם לנגדי תמיד, דאינו דומה התנהגותו של אדם לבד בביתו, להתנהגותו כשעומד לפני המלך. זהו יסודה של מצוה זו תמיד להרגיש ולחוש שאתה עומד לפני מלך מלכי המלכים באימה וביראה וכך לא תבוא לידי עבירה!

לצערנו קשה לבני האדם להרגיש ככה כלפי הקב"ה, לכן נתנה תורה מצוה מיוחדת שום תשים עליך מלך, שתהא אימת המלך עליך, כבר אמרו חז"ל בברכות (יט:): אמר ר"א בר צדוק מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל, ולא רק לקראת מלכי ישראל בלבד אמרו, אלא אפילו לקראת מלכי עכו"ם, שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי עכו"ם!

כל העניין של כבוד מלכות אינו עניין של נתינת כבוד למלך, וגם לא עניין חברתי שיהיה כאן סדר ומשמעת במדינה. אלא עיקר מצוות כבוד המלכות היא לחזק בלבנו את המושג "יראת שמים" ובכך להגיע בע"ה לשויתי השם לנגדי תמיד. אם האדם ירגיש שיש אדם אחר חזק ביותר, שעל פיו ישק כל דבר, חיים ומוות ביד לשונו, אז אימת המלכות תרגיל את האדם ליראת שמים.

"ויאמר ליוסף, הנה אביך חלה; ויקח את-שני בניו, עמו... ויגד ליעקב ויאמר, הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על המטה".

אומר רשי: אע"פ שהוא בני מלך הוא, אחלק לו כבוד, מכאן שחולקין כבוד למלכות וכן משה חלק כבוד למלכות.

מצד שני בפרשת ויגש (מו, כ"ט) במפגש שבין יעקב ליוסף כתוב: "ויאמר יוסף מרפכתו ויעל לקראת-ישראל אביו גשנה, ויבא אליו, ויפל על-צנאָריו, ויבך על-צנאָריו, עוד". ומפרש רשי שרק יוסף בכה, אך יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא קריאת שמע. מדוע יוסף גם כן לא קרא קריאת שמע? ומפרשים שפתי חכמים שהיה עסוק במצות כיבוד אביו.

והנה אין כוונתו לומר מפני שהיה עסוק במצוות כיבוד אב לכן היה פטור ממצות ק"ש, מפני שנוכל לפרש הפוך, מפני שהיה עסוק במצות ק"ש לכן יהיה פטור ממצות כיבוד אב. אלא כוונתו לומר למה דקיימא לן דשואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם, והיינו משום כיבוד אב יכול לשאול בשלמו של אביו אפילו באמצע ק"ש!

לכאורה התירוץ קשה, הרי יש מצוה לחלוק כבוד למלכות ויוסף בנו היה מלך, והוא שואל מפני כבוד. ויתרה מזו אולי זה גם נכנס בדין ששואל מפני היראה, שיש גם מצוה של אימת מלכות וא"כ למה יעקב לא הפסיק בק"ש שלו?

והנה דברי רשי במסכת זבחים (קב). שם למדנו מצוות כבוד מלכות מפרעה ומאחאב. הקב"ה הזהיר את משה לנהוג בכבוד לפרעה וכן אליהו הנביא באחאב, מכאן לומד מהרש"א שאפילו מלך רשע בין מלכי ישראל בין מלכי גוים יש מצוה לחלק לו כבוד למלכות! מוסיף המהרש"א דברים נוקבים דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא והמזלזל בכבודם כאילו פוגע בכבוד המקום. זה תמוה מאוד לומר שנתנת כבוד לרשע יש בזה משום כבוד המקום, הרי הטור ביו"ד (רמ, יח) פסק שאם אביו רשע ואינו עושה מעשה עמך אין שום מצוה לכבודו! האם אי אפשר ללמוד מהלכה זו קל וחומר מאב רשע למלך רשע שחוטא ומחטיא הרבים?

מצאנו במסכת ברכות (נח). רב ששת וצדוקי אחד הלכו לקבל פני המלך, רב ששת היה סגי נהור (עיוור) ורץ לקבל את פני המלך, ואותו צדוקי לגלג עליו "מדוע אתה רץ אם לא תראה אותו?". כשבא המלך פתח רב ששת ובירך "ברוך אתה ה'... שנתן מכבודו לבריותיו" (וראה מהרש"א). לאחר מכן אמר לו הצדוקי למרות שאתה לא רואה אותו אתה מברך? ראה את הסיפור בהרחבה שמה.

וכעת מובנים דברי המהרש"א בזבחים, אפילו מלך רשע צריך לכבודו, לא חייו לתת כבוד לרשע, אלא לחזק בנו תחושה של פחד ואימה כלפי מלכות, ואדרבה ככל שהוא רשע ועריץ ואכזרי, זה רק מחזק את הרגש הזה, לכן מסיים המהרש"א שהמזלול בכבודם כאילו פוגע בכבוד המקום שבזה מרגיל עצמו לחיות בלי תחושה של פחד, זה מחליש את יראת שמים שלו.

כעת נבין את סדר יומו של דוד המלך. דוד המלך היה זקוק לחזק את יראתו אבל איך? ממי הוא מפחד? לכן דוד היה מארגן כל יום קבוצה של חכמי ישראל שהיו באים לפניו דוקא לפני התפילה, כדי שיראה איך הם מדברים לפניו באימה וביראה, ואפילו רועדים, זה יתן לו דוגמא מוחשית של יראה. זאת הייתה אצלו ההכנה הטובה ביותר לקבל עול מלכות שמים בק"ש ובתפילה. ומכאן אנו לומדים שטקס זה היה על בסיס יומי, ודוקא לפני התפילה, על מנת להכין את דוד המלך להתפלל בהכנעה לפני השם יתברך. זה פסוק מפורש בתהילים: "לך אמר ליבי, בקשו פני, את פניך ה' אבקש". כלומר חשבתו שבקשו פני, הזמנתו חכמי ישראל שבקשו פני, שיבואו לשוחח בארמון ביתי כל יום כדי שאת "פניך אבקש", גם אני אתחזק בהרגשה של אימה ויראה ואבקש את פני השם, כמו עבד המדבר בהכנעה ותחנונים לפני אדונו.

זהו ההבדל בין אבא רשע לבין מלך רשע, מצות כיבוד אב היא לצורכי האב וכשהוא רשע אין מצוה למלא צורכיו. אך אצל המלך, אין צורך אישי, הצורך היחיד הוא לחזק את היראת שמים שלנו בלי הבדל אם המלך צדיק או רשע.

כמו כן אפשר לומר שברכת המלך איננה ברכת ראייה, אלא ברכה על תחושה. כאשר רב ששת בירך, הוא לא ראה המלך אלא הוא חש היטב את כל גינוני המלכות והכבוד, כל הטקס הכניס לליבו תחושות חזקות של כבוד ראש לכן הוא בירך "שנתן מכבודו לבריותיו" שחלק כבוד לבשר ודם כדי לכבד את מלך מלכי המלכים. משו"כ פסק המ"א שגם סומא חייב בברכה זו כי אין זו ברכה על ראייה אלא ברכה על תחושה.

נחזור ליעקב אבינו, אף הוא התחזק וישב על מיטתו כדי לחלוק כבוד למלכות. אך כוונת מצווה זו היא חיזוק בקבלת עול מלכות שמים. כאשר פגש את יוסף בפעם הראשונה לאחר 22 שנה, הוא היה באמצע ק"ש, השיא של קבלת עול מלכות שמים. הכוונה והמאמץ שבק"ש הספיקו ליעקב אבינו כדי להיות ירא שמיים ואינו צריך בנוסף לכך חיזוק חיצוני. לכן במהלך ק"ש של יעקב אבינו הוא אינו היה מחויב בכבוד המלכות. לכן, רק יוסף הצדיק הפסיק ק"ש כדי לכבד אותו!

כיום כמעט ואין מלך עריץ ועוצמתי, אמנם הדמוקרטיה הביאה תיקון מסוים לעולם, אך נעלמה הרגשת אימת המלכות וממילא זה גורם לרפיון ביראת שמים שלנו! לכן עלינו להתחזק במצות "את השם אלוקיך תירא" לרבות ת"ח. גם אצל ת"ח יש גינוני כבוד ומלכות דמאן מלכי רבנן, ואמרינן נמי, "והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, והוי זהיר בגחלתן שלא תיכווה, שנשיכתן נשיכת שועל, ועקיצתן עקיצת עקרב, ולחישתן לחישת שרף, וכל דבריהם כגחלי אש". הרי כשאנו מקיימים "והוי ענין רואות את מוריך" זה ודאי מחזק אצלנו בלב את היראת שמים שלנו, שנזכה לברכת רבי יוחנן בן זכאי שנתן לתלמידיו בטרם מותו, "יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם", שבת שלום.

1) "וישחתו ישראל על ראש המיטה", אומר רשי: "תעלא בעידינה פגיד ליה", כלומר יבוא זמן שאפילו השועל יהיה מלך, אז צריך להכנע אליו. זה תמוה, מה לו לרשי עם המשל הזה, הרי יעקב השתחוה על ראש המיטה, משום כבוד מלכות וכמו שהוכחנו בתחילת דברינו, למה צריך להסביר משל של שועל?

2) בתוך כדי דיבור, רשי גם מפרש שיעקב הפך עצמו לצד השכינה, מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה, אם כן משמע שהוא השתחוה לשכינה, ולפי רשי השתחוה ליוסף על פי המשל של השועל, הרי יש כאן תרתי דסתרי?

3) עד קשה, מצאנו בפרשת ויחי, כשיעקב הוכיח את ראובן על מעשה בלהה, "אז חללת יצועי עלה" מפרש רשי דקאי על השכינה שדרכה לעלות על יצועי, אם כן מה הראייה שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה? שהרי אמר יעקב שהשכינה תמיד היתה על יצועו גם כשלא היה חולה.

4) במסכת פסחים (נו.) כתוב כשיעקב שמע בניו שאמרו שמע ישראל, אז הוא אמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, אולם משה רבינו בתורה לא אמר "ברוך שם כבוד...". אז מה עושים? מצד אחד אם נגיד, הרי משה רבינו לא אמר מצד שני, יעקב אבינו כן אמר, לכן אומרים אותה בלחש.

והנה הטור באו"ח (תר"ט, ב) דנוהגין באשכנז לומר ברוך שם כבוד ביוה"כ בקול רם, איפה נעלם הטעם של הגמרא שמשה רבינו לא אמר?

וכתב הכסף משנה בהלכות ק"ש (א,ד) הטעם שאומרים אותו בחשאי כדי להבדיל בינו לבין מה שכתוב בתורה, מה לו להוסיף טעם אחר שלא כתוב בגמרא?

5) "וַיִּרְא מַנְחֵה פִי טוֹב וְאֵת הָאָרֶץ פִּי נִעְמָה וַיֵּט שְׁכָמוֹ לְסָבֵל" (בראשית מט טו) אם ראה שמנוחה זהו דבר טוב, אז שינוח, מה לו ללכת ולסבול? בגלל שמנוחה זה טוב, לכן צריך לסבול?

6) "בְּנִימִין זָאֵב יִטְרֹף בְּפִקְר יֹאכֵל עַד וְלַעֲרֹב יִחַלֵּק שְׁלָל" (בראשית מט כז). היינו חלק הקרבנות לכהנים שהם נאכלים בחלקו, שהבית המקדש בנוי בחלקו!

במסכת סוטה (לו:) בנימין נעשה אושפזן לגבורה משום שקפץ ראשון לים לפני קריעת ים סוף.

במסכת יומא (יב.) בנימין זכה ונעשה אושפזן לגבורה, כי היה מצטער על אותה רצועה שהיתה בחלקו של יהודה! א"כ צ"ע, למה זכה?

עייין בסוטה וביומא שמפרשים אושפזן לגבורה באופן אחר, ובזה אפשר ליישב את הסתירה בס"ד.

7) "אתם חשבתם לרעה והאלוקים חשבה לטובה" האור החיים הקדוש מתכוון להקשות לחבירו כוס של סם המוות ולבסוף השקהו כוס יין, לא חייב כלום. וצ"ע דמסכת נזיר (כג.) מי שמתכוון לבשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך כפרה. זה סותר לכאורה דברי אור החיים.